

κὸ σύμβουλιό ἀπογοητευμένο ἀπ' τὴ κατάστασιν τὴν Εὐρώπην, κήρυξε κ' ἐπίσημα τὴ διάλυση τῆς διεθνικῆς αὐτῆς ὀργάνωσιν τῶν ἐργατῶν. Ἡ πρώτη Διεθνή εἶχε πιά τελέσει τὸ ἱστορικὸ τῆς ρόλο, γιὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴ θέσιν τῆς στὴν ἐποχὴ τῆς γέννησιν τῶν σοσιαλιστικῶν μαζικῶν ἐργατικῶν κομμάτων, μὲς στὰ πλαίσια τοῦ κάθε ἐθνικοῦ κράτους.

*

Μιά ἐπισκόπησις τῆς τωρινῆς καταστάσιν, ὅπως δημιουργήθηκε ὕστερ' ἀπ' τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἥττα τοῦ ἄξονα στὴν Εὐρώπην, μᾶς δείχνει ξεκάθαρα τὶς συνέπειες τοῦ μεγάλου ἀγῶνα, ποῦ πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια ξεπροβάλλοντα ἀνάμεσα ἀπ' τὶς διάφορες ἰμπεριαλιστικῆς—καπιταλιστικῆς χώρες καὶ προχωρόντα μὲς ἀπὸ μίαν σειράν στρατιωτικῶν καὶ εἰρηνικῶν φάσεων, ἔφθασε στὴν πιὸ πλέρια καθορισμένη μορφήν του, ποῦ τὴν χαρακτηρίζει πρῶτιστα ἡ ἰδεολογικὴ φύσιν τῆς. Ἀπήχησις τῆς φύσιν αὐτῆς τοῦ μεγάλου ἀγῶνα, εἶναι ἡ σημερινὴ ἀναταραχὴ τῶν πνευμάτων. Τὸ παλιό, τὸ ἀναχρονιστικὸ κοσμοεἶδωλο ἂν καὶ τραυματισμένο θανάσιμα μὲ μίαν θαυμαστὴν ἐπιμονὴν ὑπερασπίζει, ὑποχωρόντα, τὸ χαμένο ἔδαφος. Καὶ τὸ καινούργιο κοσμοεἶδωλο, ξεπηγάζοντα μὲς' ἀπ' τὶς νέες παραγωγικῆς δυνάμεις τῆς κοινωνίας, πολεμάει μὲ μίαν πρωτοφανῆ σκληρότητα, προχωρόντα ἀδιάκοπα μὲς' ἀπὸ ἓνα πλῆθος ἀντιθέσεων γιὰ νὰ στήσῃ σὰν τρόπαιον τῆς νίκης του, στὸ τέλος τοῦ δρόμου, μίαν καινούργια κοινωνικὴ ἀντίληψη.

Ποία εἶναι ἡ ἀντίληψη αὐτή; Σὰν ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα τοῦτο προβάλλουν μεγαλόπρεπα διάφορες γνώμεις, ποῦ μὲς τὴν προβολὴν τους σχηματίζουνε ὅλο τὸ προαναφερμένο πλῆθος τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Karl Marx μὲ τὸ σύνολον τῆς μακρόχρονης διδασκαλίας του μᾶς δίνει μίαν ἀπ' τὶς πιὸ σπουδαῖες ἀπαντήσεις στὸ πιὸ πάνω ἐρωτηματικόν. Ἡ Μαρξικὴ λοιπὸν ἀ-

πάντηση περιλαμβάνεται στο σύνολο τῶν διδαγμάτων τοῦ μεγάλου δασκάλου, ὁ ὁποῖος γέννημ' ἀνάθρεμα μιᾶς ταραχώδικης ἐποχῆς συμπύκνωσε ἀρμονικὰ (ἔχι μηχανικὰ) κ' ἔδωσε σέ συνεργασία μετὸ Friedrich Engels - μορφή καὶ σχῆμα σ' ὄλο τὸ σκόρπιο, θόλο κι' ἀσυστηματοποίητο σοσιαλιστικὸ ὑλικὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα, παρουσιάζοντας ἔτσι στοὺς συνανθρώπους του καὶ κληροδοτόντας στίς ἐρχόμενες γενεές τὸ τεράστιο οἰκοδόμημα τοῦ μαρξικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Τὸ θεωρητικὸ αὐτὸ κατασκεῦασμα τοῦ Karl Marx τὸ πλέρια Εὐρωπαϊκὸ καὶ τὸ ἀπόλυτα παγκόσμιο σὰ κάθε γνήσιο πνευματικὸ δημιούργημα, ἀντλεῖ τὸ μεγαλεῖο του ἀπ' τὴν ἐναρμόνησή του μετὴν ἱστορικὴ ἐποχὴ ποῦ ξεπρόβαλε. Καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ γιὰ τὸ μαρξισμό, ἀπλώνεται μέσα σέ δύο ἑκατοντάχρονα. Εἶναι ὁ δέκατος ὄγδοος κι' ὁ δέκατος ἕννατος αἰῶνας. Ἡ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο βρίσκει τὸ χαραχτήρα της, στὴ γερμανικὴ φιλοσοφία τοῦ Kant τοῦ Fichte τοῦ Schelling καὶ τοῦ Hegel, στὴν ἀνάπτυξη τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος (ἰδιαίτερα στὸ γαλλικὸ σοσιαλισμό), καὶ στὴν οἰκονομικὴ ἰδεολογία (Wirtschaftsgesinnung) τοῦ πρῶϊμου Κεφαλαιοκρατισμοῦ, ποῦ τὴν ἀντιπροσωπεύει κύριως ἡ ἐγγλέζικη πολιτικὴ Οἰκονομία τοῦ Adam Smith, τοῦ Malthus καὶ τοῦ Ricardo. Τὰ τρία αὐτὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῶν δύο περασμένων αἰῶνων, ἀποτελοῦνε τὴ πηγὴ ἀπ' τὴν ὁποία ξεχύθηκε ἡ μαρξικὴ σκέψη γιὰ

1. Ὁ Otto Spann, σὰ κύριος ἐκπρόσωπος τοῦ Οὐνιβερσαλισμοῦ, γράφει ἀντίθετα μετὰ τὰ πῶς ἀνω, πῶς «Marx hat jedoch nicht Eine Grundgedanken seiner Lehre selbst hervorgebracht, sondern alles Zusammengerafft, was seine Vorgänger an Kritik des Bestehendes geleistet haben». Die haupttheorien der Volkswirtschaftslehre, 5 Aufl. Leipzig 1920, s. 137

νά διατύπωση— όπως λέει ο Λενίν σ' άρθρο του στην έφημερίδα «Προσβεντσιένιε» τὸ 1913 «ὀλάκερη κοσμοθεωρία ἀδιάλαχτη σὲ κάθε δεισιδαιμονία, σὲ κάθε ἀντίδραση καὶ σὲ κάθε ὑπεράσπιση τοῦ μπουρζοκάζικου ζυγοῦ».

Ἡ φιλοσοφικὴ βάση πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Karl Marx εἶναι ὁ ὕλισμός. Ὁ ὕλισμός ὁμῶς αὐτὸς τῶν δύο μεγάλων Διοσκούρων τοῦ Κομμουνισμοῦ δὲ σταματᾷ στὶς ὕλιστικὲς θεωρίες τῶν ἀρχαίων ὕλοζωϊστῶν, Θαλῆ τοῦ Μιλήσιου, Ἀναξίμανδρου, Ἐπίκουρου, Δημόκριτου, Lucretius καὶ Carus οὔτε ἀρκεῖται στὴν ὕλιστικὴ διάνοια τοῦ Baruch de Spinoza καὶ στὶς ὕλιστικὲς ἀντιλήψεις τῆς ἐναντία στοῦ φεουδαλισμοῦ ἐπαναστατικῆς μπουρζουαζίας ποῦ ἐκπροσωποῦνε οἱ Th. Hobbes, Diderot, Holbach, Helvetius καὶ Lаметtrie. (1) Ὁ ὕλισμός τοῦ Karl Marx καὶ τοῦ Friedrich Engels, προχώρησε καὶ μὲ τὴ δημιουργικὴ πνοή του ἔσπρωξε τὴ φιλοσοφία πρὸς τὰ μπρὸς πλουτίζοντας τὴν ὕλιστικὴ τῆς ἀντιλήψη μὲ τ' ἀποχτήματα τῆς γερμανικῆς κλασσικῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ συστήματος τοῦ Hegel καὶ τοῦ φουερμπαχίανου ματεριαλισμοῦ. Ἀπ' τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ κατασκευάσμα βγήκε ὁ ἱστορικὸς ὕλισμός (historische Materialismus), ποῦ προκάλεσε «ἐναντιὰ του, σ' ὄλο τὸ πολιτισμένο κόσμο, τὴν ἔχθρα καὶ τὸ μῖσος τῆς ἀστικῆς ἐπιστήμης» (ὁ Νικαλάϊ Λενίν χάλκεψε τὶς λέξεις αὐτές).

Ἡ μεγάλη συμβολὴ τῆς χεγκελιανῆς φιλοσοφίας πάνω στοῦ θεωρητικὸ οἰκοδόμημα τοῦ Marx βρίσκεται στὴ διαλεκτικὴ μέθοδο. Ὁ τριαδικὸς τύπος τοῦ Hegel : «Θέση, ἀντίθεση, Σύνθεση» καὶ ἡ ἐπιγραμματικὴ του ἀρχή : «Ἡ ἀντίφαση κυβερνᾷ τὴν ἐξέλιξη», ἀποτελοῦνε τὴ βαθύτερη ρίζα τοῦ Χεγκελιανοῦ δέν-

1. Marx—Engels. Die heilige Familie u.s.w. στὴ «literarische Nachlass».

τρου μές στο παρθένο έδαφος τής μαρξικής ιδέας. «Ή διαλεκτική μου μέθοδο» λέει ό Marx «δέν είναι μόνον βασικά διαφορετική άπ' τήν χεγκελιανή, άλλ' είναι άκριβώς τό αντίστροφότης». Για τόν Hegel, ή πορεία τής σκέψης (Denkprozess), ποϋ τή μεταμορφώνει σε αύθύπαρχτο ύποκείμενο μέ τ' όνομα ιδέα, είναι ό δημιουργός τοϋ πραγματικοϋ και ή ένέργειά της αύτή άποτελεί τήν έξωτερική της έκφανση. Σε μένα αντίθετα, τό ιδεατόν δέν είναι τίποτε άλλο παρά τό ύλικό ποϋ βρίσκεται μεταφυτεμμένο και μεταλλαγμένο μέσ στο ανθρώπινο μυαλό». (1)

Σχετικά μέ τό Ludwig Feuerbach, πρέπει νά σημειωθή πώς για τό Marx ύπήρξε περισσότερο σύμμαχος παρά δάσκαλος. Είναι άλήθεια πώς για νά φτάση ό διανοούμενος έπαναστάτης στόν ύλισμό του, πέρασε προτήτερα «ανάμεσ' άπ' τό άπολυτερωτικό» όπως γράφει ό Engels «πεδίο τοϋ φοϋερμπαχιανοϋ ματεριαλισμοϋ» (2). Μά άπ' τό ύλισμό τοϋ συγγραφέα τής «Wesen des Christentums» (1841) ποϋναι «πρόπαντός μηχανικός», άσυνεπής και κάπως άφηρημένος, ό μαρξικός ματεριαλισμός διαφέρει, γιατί είναι ιστορικός και διαλεκτικός μπάζοντας μέ συνέπεια και περιληπτικότητα τίς άπόψεις τής εξέλιξης και καταλαβαίνοντας «τήν οϋσία τοϋ ανθρώπου» σά «σύνολο κοινωνικων σχέσεων».

Άλλά για νά πάρουμε μιá σαφή ιδέα τής μεγάλης προσπάθειας τοϋ Karl Marx, ποϋ συνίσταται στο ξάπλωμα τοϋ διαλεκτικοϋ ύλισμοϋ πάνω στη σφαίρα των κοινωνικων φαινομένων, καλό θάναι νά ρίξουμε μιá ματιά στα «έπίσημα κείμενα» τοϋ Μαρξισμού. Νά μιá άκέραιη διατύπωση τής ύλιστικης αντίληψης τής ιστορίας, ποϋδωσε ό Marx στο πρό-

1. Marx, Kapital II Aufl. Einleitung, s. XVII.

2. Marx. Über Feuerbach, Συμπλήρωμα στοϋ Engels τόν «Ludwig Feuerbach», Stuttgart 1907, s. 69.

λογο τοῦ συγγράματός του «Zur kritik der politischen Oekonomie» (1859, s. XI) με τ' ακόλουθα λόγια.

«Μέσα στην κοινωνική παραγωγή τῆς ζωῆς τους οἱ ἄνθρωποι μπαίνουνε σέ σχέσεις ὀρισμένες, ἀναγκαιές κι' ἀνεξάρτητες, ἀπ' τῆ θέλησή τους, στίς παραγωγικές σχέσεις, πού ἀντιστοιχοῦνε σ' ὀρισμένη βαθμίδα τῆς ἀνάπτυξης τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν τους δυνάμεων. Τὸ σύνολον τῶν παραγωγικῶν αὐτῶν σχέσεων ἀποτελεῖ τὴν οἰκονομική συγκρότηση τῆς κοινωνίας, τῆ πραγματικῆ βάση, πάνω στήν ὁποία ἀνυψώνεται τὸ νομικὸ καὶ πολιτικὸ ἐποικοδόμημα (Überbau) καὶ στήν ὁποία ἀντιστοιχοῦνε ὀρισμένες φόρμες τῆς κοινωνικῆς ἀντίληψης (Bewusstseinsformen). Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς καθορίζει γενικᾶ τὶς κοινωνικές, πολιτικές καὶ πνευματικές λειτουργίες τῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι ἡ ἀντίληψη τῶν ἀνθρώπων πού καθορίζει τὴν ὑπαρξή τους, ἀλλ' ἀντίστροφα ἡ κοινωνική τους ὑπαρξη (ὁ συγγραφέας ἐννοεῖ τὶς ἐξωτερικές ἀντικειμενικές συνθήκες) καθορίζει τὴν ἀντίληψή τους. Σὲ ὀρισμένο σκαλοπάτι τῆς ἀνάπτυξῆς τους οἱ ὑλικές παραγωγικές δυνάμεις τῆς κοινωνίας ἔρχονται σ' ἀντίθεση με τὶς ὑφιστάμενες παραγωγικές σχέσεις, ἢ ὅπως διατυπώνεται τοῦτο νομικά, με τὶς σχέσεις ἰδιοκτησίας, μὲς στίς ὁποῖες ἴσαμε τότες ἀνυπτυσσόntonουσαν. Ἀπὸ φόρμες ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων οἱ σχέσεις αὐτές μεταβάλλονται σ' ἐμπόδιά τους. Τότε φτάνει ἡ ἐποχὴ τῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς. Μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ οἰκονομικοῦ θεμέλιου ἐπέρχεται ἀργότερα ἢ γρηγορότερα μεταβολὴ σ' ὀλάκερο τὸ τεράστιο ἐποικοδόμημα. Ἐξετάζοντας τὶς μεταβολές αὐτές βρισκόμαστε στήν ἀνάγκη νὰ διακρίνουμε πάντοτε τὴν ὑλική, με φυσικοεπιστημονικὴ ἀκρίβεια διαπιστούμενη μεταβολὴ στίς οἰκονομικές συνθήκες τῆς παραγωγῆς ἀπ' τὶς νομικές, πολιτικές, θρησκευτικές, καλλιτεχνικές ἢ φιλοσοφικές κοντολογῆς ἀπ' τὶς ἰδεολογικές φόρμες,

μὲς στὶς ὁποῖες, οἱ ἄνθρωποι νοιώθουνε τὴ σύγκρουση αὐτὴ κι' ἀγωνίζονται ἀνάμεσά τους πάνω στὸ ἔδαφος τῆς».

Σταματώντας στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν ἔκθεση γύρω ἀπ' τὴν ὑλιστικὴ ἀντίληψη τοῦ Marx γιὰ τὴν κοινωνία, ἔρχονται στὴ βύμησὴ μας τὰ λόγια τοῦ δομινικανοῦ ἡγουμένου Meister Eckehart—τοῦ ξακουστοῦ ἐκείνου φιλόσοφου ποὺ ὅπως λένε οἱ ἐθνικοσοσιαλιστές (Otto Dietrich) ὑπήρξε ὁ Colombo τῆς γερμανικῆς ψυχῆς. Zum ersten soll man wissen, dass der Weise und die Weisheit... der Gute und die Gutheit... Aug' in Auge haften (1), ποὺ στὰ ἑλληνικὰ θέλει νὰ πῆ πὼς ἡ σοφία καὶ ἡ καλωσύνη, ἀνεξάρτητες ἀπ' τὴν οἰκονομία, ἔχουνε ὑπαρξὴ αὐτοτελεῖ. Καὶ ἡ αὐθαίρετη ἐπιχειρηματολογία τοῦ Spann, ἐνθουσιασμένη καὶ συγκινημένη ἀπ' τὶς φράσεις τοῦ ρασοφόρου φιλόσοφου, ξεσπάει κραυγάζοντας, πὼς «ἔτσι μιλάει ἡ πραγματικὴ μεγαλοφυΐα ποῦχει συνείδηση τῆς αἰωνιότητος τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιῶν».

Ὅπως εἶδαμε πρὶν πάνω, ὁ Karl Marx ἀναγνωρίζοντας πὼς ἡ οἰκονομικὴ συγκρότηση τῆς κοινωνίας εἶναι «ἡ πραγματικὴ βάση πάνω στὴν ὁποία ἀνυψώνεται τὸ νομικὸ καὶ πολιτικὸ ἐποικοδόμημα», μελέτησε καὶ καθόρισε στὸ περίφημο «Kapital» τοὺς νόμους ποὺ διέπουνε τὴ συγκρότηση αὐτὴ στὸ σύγχρονο καπιταλισμό (2).

1. Spann, πρὶν πάνω σ. 138.

2. Στὴ κριτικὴ φιλολογία τῆς οἰκονομικῆς μαρξιστικῆς διδασκαλίας, ξεχωριστὴ θέση πέρνει ἡ πραγματεία τοῦ E. v. Böhm - Bawock, Zum Abschluss des Marxshen Systems (Festgaben für Knies), 1896, τοῦ ἴδιου, Kapital und Kapitalzins I Innsbruck, 1900. Ἀντικριτικὴ ἐνάντια στὸ Böhm ἀπὸ μαρξιστικὴ ἀποψη ἔκανε ὁ R. Hilferding (Marx - Studien), μὰ δὲ βρῆκε πολὺ ἐπιδοκιμασία οὔτε ἀπ' τὴ παράταξη τῶν μαρξιστῶν. Τέλος ἀξιοσημεῖωτα εἶναι καὶ τὰ ἐξῆς γραφήματα: Karl Kautsky, Οἰκονομικὲς θεωρίες τοῦ Karl Marx,

Ἡ κλασσικὴ Πολιτικὴ Οἰκονομία ἴσαμε τὴν ἐποχὴ τοῦ Marx διαμορφώθηκε στὴν Ἀγγλία, ποῦναι ἡ πιὸ ἀναπτυγμένη κεφαλαιοκρατικὴ χώρα. Ὁ Adam Smith κι' ὁ David Ricardo, ἐξετάζοντας τὴν οἰκονομικὴ συγκρότηση τῆς κοινωνίας βάλανε τὴν ἀπαρχὴ τῆς θεωρίας ἀξίας (Wert) ἐργασίας. Ὁ Marx συνέχισε τὸ ἔργο τους. Θεμέλιωσε γερὰ καὶ ἀνάπτυξε «μὲ τρόπο συνεφῆ πρὸς τὴ βάση της» τὴ θεωρία ἐτούτη. Ἔδειξε πῶς ἡ ἀξία κάθε ἐμπορεύματος προσδιορίζεται ἀπ' τὸ ποσό τοῦ κοινωνικὰ ἀναγκαίου χρόνου ἐργασίας, ποῦ διατίθεται γιὰ τὴ παραγωγή τοῦ ἐμπορεύματος.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ μεγάλου δασκάλου, μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐμπορεύματος μὲ ἐμπόρευμα ἐκδηλώνεται ὁ δεσμὸς (ἡ σχέση) ἀνάμεσα στὰ ξεχωρισμένα παραγωγικὰ μέσα τῆς ἀγορᾶς. Τὰ χρήματα σημαίνουνε, πῶς ὁ δεσμὸς αὐτὸς γίνεται ὄλο καὶ πιὸ στενός, ἐνώνοντας ἀδιάρρηχτα ὅλη τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν ξεχωρισμένων παραγωγῶν σ' ἓνα ὁλόκερο σύνολο. Τὸ κεφάλαιο σημαίνει τὴ παραπέρα ἀνάπτυξη τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ· ἐμπόρευμα κατατάει ἡ δύναμη τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ κεφαλαιοῦχοι ἔχουνε στὰ χέρια τους γῆ, ἐργοστάσια καὶ μέσα παραγωγῆς.

Σ' αὐτοὺς ὁ μισθωτὸς ἐργάτης πουλάει τὴ δύναμη τῆς ἐργασίας του. Μὰ τὸ ἀξιοπρόσεχτο σημεῖο τῆς διδασκαλίας εἶναι τοῦτο. Τὸ ἓνα μέρος τῆς ἐργασίας τοῦ μισθωτῆ καταναλώνεται γιὰ τὴν ἐξοικονόμηση τῶν ἐξόδων τῆς διατήρησής του καὶ τῆς οἰκογενείας του (μεροκάματο). Τὸ ἄλλο μέρος, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν «ὑπεραξία» (Mehrwert) πᾶει γιὰ τὸ καπιταλιστῆ, ἀποτελώνοντας τὴ πηγὴ τοῦ κέρδους του. Τὸ

ἑλλην. μεταφ. ἀπὸ Πουλιόπουλον Ἀθῆναι 1927. G. Deviles *Le Capital de Karl Marx*. Paris 1883. Platter, *grundlehren der Nationalökonomie* 1903 καὶ V. Bortkiewicz, *Wertrechnung des Marx'schen System* A. f. 5. xxiiii und xxv.

καπιταλιστικό, όμως, σύστημα κρύβει μέσα του ασυμβίβαστες αντιθέσεις. Σ' αυτό ο Marx βλέπει την αίτια της ανεργίας, τη καταστροφή των μικροαστών και της μέσης και μικρής αγροτικής οικονομίας, τη δημιουργία των κρίσεων, τη λυσσώδικη πάλη για τις αγορές και το διαρκή σκληρό αγώνα ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία. Αυτές ακριβώς οι ασυμβίβαστες αντιθέσεις που ολοένα αναπτύσσονται κι' αναπαράγονται, οδηγούν σε τεράστιες επαναστατικές εκρήξεις. Έτσι η βασική αντίθεση εκδηλώνεται με την πάλη ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές τάξεις.

Απ' τις τελευταίες αυτές λέξεις ξεπροβάλλει μπροστά μας σά διαμάντι της μαρξικής σκέψης, η περίφημη θεωρία της πάλης των τάξεων (Κοινωνιολογική πλευρά του Μαρξισμού). Ο Karl Diehl γράφει, πώς «όσο για μερικούς φαίνεται δυνατό πώς μπορούν να συνενωθούν άνθρωποι διαφόρων επαγγελμαμάτων, υποστάσεων και τάξεων για έναν ανώτερο ιδανικό σκοπό δικαιοσύνης, άλλο τόσο είναι αδύνατη με τέτοια συνένωση άνομοιογενών στοιχείων για όσους στέκονται πάνω στο βάθρο του ιστορικού υλισμού» (1) «Μονάχα ή μελέτη του συνόλου των τάξεων όλων των μελών της δοσμένης κοινωνίας ή των κοινωνικών ομάδων» λέει ο Λενίν, «είναι ικανή να φέρη στον επιστημονικό καθορισμό του αποτελέσματος των τάξεων έτούτων. Πηγή των αντιθεμένων τάξεων είναι ή διαφορά στη θέση και στις συνθήκες της ζωής των τάξεων εκείνων, στις όποιες κάθε κοινωνία διαιρείται». Έτσι ή ιστορία των τάξεων όλων των κοινωνιών που υπήρξανε ίσαμε τώρα -γράφει ο Marx στην αρχή του Κομμουνιστικού μανιφέστου εκτός της ιστορίας της πρωτόγονης κοινω-

1. Karl Diehl, ο Karl Marx και το εργατικό κίνημα ελλην. μεταφ. απ' τον Ν. Άριανό, Άθηνα 1945.

νίας (προσθέτει ο Engels) είναι ιστορία τῆς πάλης τῶν τάξεων.

«Ἡ τῶριν ἄστική κοινωνία, ποῦ βγήκε ἀπ' τὰ βάθη τῆς καταστραμμένης πιά τιμαριωτικῆς κοινωνίας, δὲν ἐκμηδένισε τίς ἀντιθέσεις τῶν τάξεων... ἀπλοποίησε (μονάχα) τίς ἀντιθέσεις»¹ αὐτές. Καί σύμφωνα μὲ τὴν ὀλιστική ἀντίληψη, ἡ τάξη ποῦ μες στὴ κοινωνία αὐτὴ εἶναι καταπιεσμένη καὶ ποῦ μιὰ μέρα μαζὺ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, θὰ γίνῃ ἡ κυρίαρχη, εἶναι τὸ προλεταριάτο. Μονάχα ἡ τάξη αὐτὴ τῶν προλεταρίων, λέει ὁ μέγας δάσκαλος, ὀργανωμένη «σὲ πολιτικὸ κόμμα» θὰ κἀνῃ ἀποφασιστικὰ κ' ἐνωμένα (καὶ διεθνικὰ) τὸν «ἀπολυτερωτικὸ» ἀγῶνα, ποῦ ἀποβλέπει (μὲ τὴ διχτατορία τοῦ προλεταριάτου;) στὴ μελλοντικὴ ὀργάνωση τῆς καινούργιας, στὴν «ἰδανικὴ, στὴ δίχως τάξεις» κοινωνία. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ὄροσημο, στὸ ὁποῖο ζητάει νὰ φτάσῃ ἐπαναστατικὰ (revolutionär) ἢ ἐξελικτικὰ (evolutionär) ὁ ἀγωνιζόμενος κόκκινος προλετάριος. Τί ἔχει νὰ χάσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτό; Οἱ μεγάλοι Διόσκουροι τοῦ κομμουνισμοῦ, Karl Marx κι' ὁ Friedrich Engels, τοῦ τὸ λένε καθαρά. «Οἱ προλετάριοι δὲν ἔχουνε νὰ χάσουνε τίποτε, ἐξ' ὧν ἀπὸ τίς ἀλυσσίδες τους. Ἔχουνε ὅμως νὰ κερδίσουν ἓνα Κόσμο..»²

*

Κεῖνο λοιπὸν ποῦ παρατηροῦμε ἀπ' τὰ πρὸ πάνω, εἶναι πῶς ἡ διδασκαλία τοῦ Karl Marx ἀποτελεῖ τὴ θεωρία, γιὰ πολλοὺς ὅμως, καὶ τὴ ταχτικὴ τοῦ διεθνῆ

1. Λενίν, τρία ἄρθρα γιὰ τὸ μαρξισμό μεταφρ. στὰ ἑλλην. ἀπὸ Α. Χαϊτᾶ, Ἀθῆναι 1945.

2. Marx—Engels, Kommunistische Manifest, τελευταῖες γραμμές.—Karl Kautsky, Die materialistische Geschichtsauffassung, I Aufl. 1924, s. 508.

προλεταριακοῦ (²) ἀγώνα. Κι' αὐτὸ ὀφείλεται, ὄχι μονάχα στὴ φύση τῆς μαρξιστικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ στὴ πραχτικὴ δράση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐπαναστάτη, ποῦ τὸ κατακόρυφότης βρίσκεται στὴ δημιουργία τῆς Πρώτης Διεθνῆς, ἡ ὁποία καὶ ὕστερ' ἀπ' τὴ πτώση τῆς ἔμεινε γιὰ τὸν ἀγώνα σὰ τὸ χριστουγενιάτικο ἀστέρι τῶν «Μάγων», ὁδηγήτρια, ποῦ δείχνει στοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Karl Marx τὸ δρόμο γιὰ τὴν κατοπινὴ πορεία.

Μὰ ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ ἔπαψε νὰ ὑπάρχη ἡ πρώτη Διεθνῆς, ταυτόστιγμα ἔπαψε νὰ ὑπάρχη κι' ὁ Marx σὰ πρόσωπο τῆς πραχτικῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἀπὸ τότε, ἀφιερῶθηκε ἀποκλειστικὰ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴ σπουδὴ τῆς ρούσικης γλώσσας, ἀφοῦ στὸ μεταξύ εἶχε γίνει τέλειος κάτοχος τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Δὲ κατόρθωσε ὅμως νὰ τελειώσῃ ὁ ἴδιος τὸ μεγάλο του ἐπιστημονικὸ ἔργο (³) Ἡ κοπιαστικὴ

1. Λέγοντας Διεθνὴ προλεταριακὸ ἀγώνα ποτὲ δὲ πρέπει νὰ τὸν θεωρήσουμε ὑποδειγματικόν. Δὲς καλλίτερα: W. Sombart, Sozialismus und sozialistische Bewegung, 8. Aufl. 1919, s. 62.

2. Ὑστερ' ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Marx βγήκανε τὰ παρακάτω ἔργατου: Randglossen zum Programm der Deutschen Arbeiter Partei (Neue Zeit, 1890--91 Nr. 18. Κοῖτα Marx—Engels. Programmatkritiken)—Lohn Preis und Profit, διάλεξη ποῦ γινε στὶς 26 Ἰουνίου 1865 (Neue Zeit XV 12 1897—8)—Der Literarische Nachlass von Karl Marx, F. Engels und. F. Lassale, 3 Bänder, Stuttgart. 1902. Γράμματα καὶ περικοπὴς ἀπὸ ἐπιστολὰς τῶν J. Decker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx 4. 2. πρὸς τοὺς F. A. Sorge κ. ἄλ. Στὰ 1913 βγήκανε στὴ Stuttgart τέσσερις μεγάλοι τόμοι Ἀλληλογραφίας τῶν Marx καὶ Engels με 136 γράμματα ἀπ' τὸ Σεπτέβρη τοῦ 1844 ἴσαμε τὶς 10 τοῦ Γενάρη 1883, ποῦ δίνουνε ἐξαιρετικὰ πολύτιμο ὕλικὸ γιὰ τὴ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Karl Marx. Στὰ 1917 βγήκανε νε δύο (2) τόμοι με τὸ τίτλο «Συλλογὴ ἀπὸ ἔργα τῶν

δράση του στη Διεθνή, οί πιά κοπιαστικές θεωρητικές μελέτες του, χαντακώσανε όριστικά τήν ύγεία του.

Στις 2 τοῦ Δεκέμβρη 1882 πέθανε ἡ γυναίκα του καί στίς 14 τοῦ Μάρτη μέσ στον ἴδιο χειμῶνα ὁ Karl Marx ἀποκοιμήθηκε ἤσυχα ἤσυχα στη πολυθρόνα του. Νεκρός πιά μπροστά στην ἀθανασία! Ὁ ὀλοζωή πιστός του φίλος, ὁ Friedrich Engels κι' ὁ Karl Liebknecht μέ λόγια συγκινητικά ἀποχαιρετήσανε τὸ μεγάλο δάσκαλο τῆ στιγμῆ πού κουρασμένος ξαναγύριζε μέσ στη θερμῆ, ἀγκαλιά τῆς ἀθανάτης μητέρας Γῆς. Τά ἀδηφάγα χῶματα τοῦ νεκροταφείου Highgate τῆς Λόντρας σκεπάζουν ἀπό τότες τῆ μοναδικῆ αὐτῆ ζωῆ, αὐτῆ τῆ τόσο πλούσια μοίρα πού μέ τὸ προφητικό τῆς δαιμόνιο ἔννοιωσε τόσο ἔντονα, ὅσο κανένας ἄλλος, πῶς μιὰ ἐποχῆ μόλις τελείωσε καί πέθανε καί πῶς σ' αὐτῆ τῆ θανατερῆ κρίση κάτι καινούργιο πάρασκευαζόταν.

Ἀθήνα, 15 τοῦ Αὐγούστου 1945

Karl Marx καί Engels 1852—1862. Στά γερμανικά ἐκδοθῆκανε ἀπ' τὸ Ριαζάνωφ («Gessammelte Schrifte von Karl Marx und F. Engels»). Τελειώνοντας τὸ κατάλογο ἀπ' τὰ ἔργα αὐτῶ τοῦ Marx, πρέπει νά σημειωθῆ πῶς ἐδῶ δέν ἀναφέρονται κάμποσα μικρότερα ἄρθρα καί ξέχωρα γράμματα πού δημοσιεύτηκαν τὰ περισσότερα στη «Neue Zeit» στὸ «Vorwärts» καί σὲ ἄλλα σοσιαλδημοκρατικά περιοδικὰ σὲ γερμανικῆ γλῶσσα.